

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS jr EN JAC. P. THIJSSSE

Meerkoeten eten Strandgapers

W. J. WOLFF.

Na de inundatie van Walcheren in het laatste oorlogsjaar zijn enige diepe stroomgeulen bij de drooglegging binnendijks komen te liggen. Deze binnendijkse, bijzonder diepe krekens bevatten nu alle nog steeds brak water. Bij sommige van deze krekens speelt in verband hiermee waarschijnlijk kwel van zout water door de zeedijk een belangrijke rol. Ook op Schouwen-Duiveland bevinden zich enkele vergelijkbare krekens welke tijdens de stormramp in 1953 ontstonden. Ook hier heeft het water in deze krekens een hoog zoutgehalte.

Hieronder geven wij de namen en plaatsen van deze krekens plus het Dijkwater,

een in 1954 afgesloten zeearm op Schouwen-Duiveland, met het gemiddelde zoutgehalte over de laatste vijf jaar. Daarbij moet men bedenken dat het gemiddelde zoutgehalte van het zeewater in bijvoorbeeld de Oosterschelde ongeveer 3,0% bedraagt.

Kreek in natuurreservaat „Rammekenshoek” bij Ritthem	2,0 %
Kreek in het Nollebos bij Vlissingen	1,9 %
Kreek bij Westkapelle	1,5 %
Krekens bij Veere	0,5 %
Kreek in natuurreservaat „De Schelphoek” bij Serooskerke op Schouwen	2,3 %

Kreken en inlage bij Ouwkerk op	
Duiveland	2,15%
Voormalig Dijkwater bij Dreischor op	
Schouwen	1,25%

Al deze kreken herbergen een typische brakwaterfauna. Hiervan willen wij noemen de steurkrab *Palaemonetes varians*, de aasgarnaal *Neomysis integer*, de pissebedden *Idotea chelipes*, *Sphaeroma rugicauda* en *S. hookeri*, de vlokreeften *Gammarus duebeni* en *G. zaddachi*, het brakwaterslakje *Hydrobia stagnorum*, de brakwaterkokkel *Cardium lamarcki* en de zee-duizendpoot *Nereis diversicolor*. Bovendien komt in een aantal kreken (Rammekeenshoek, Westkapelle, Serooskerke, Ouwkerk en Dijkwater) een soort voor die men op het eerste gezicht niet in dergelijke van de zee afgesloten brakke wateren zou verwachten: de Strandgaper (*Mya arenaria*). Zo verwonderlijk is dit echter ook weer niet omdat de Strandgaper, die algemeen is in de Waddenzee en het buitendijkse Deltagebied, zeer ver doordringt in de brakke gedeelten van de riviermonden. Het laagste zoutgehalte waarbij in de estuaria (Haringvliet, Westerschelde) nog Strandgapers worden gevonden, is ongeveer 0,5%. Daarom zal het ontbreken van deze soort in de kreken bij Veere wel verklaard moeten worden door het lage zoutgehalte van deze kreek. Hoewel het gemiddelde zoutgehalte er ongeveer 0,5% bedraagt, zakt het bij veel regenval wel eens tot minder dan 0,1%.

In de kreken, waar de Strandgapers wel voorkomen, blijven ze wat kleiner en hebben ze een wat dunnere schelp dan in het buitenwater. Ook schijnen ze zich in deze kreken voort te planten, want we vonden verscheidene zeer jonge exemplaren.

De herkomst van deze binnendijkse Strandgapers moeten we wel zoeken in de

periode dat het zeewater nog vrij toegang had tot deze kreken. Op Walcheren was dit tot in 1945, op Schouwen tot in 1953. Sinds deze tijd leven en planten de Strandgapers zich hier dus voort zonder contact met de populaties van het buitenwater. Kennelijk hebben ze hier ook de strenge winters van 1947, 1956 en 1963 overleefd. De Strandgapers leven ingegraven in de klei van de bodem van de kreek, zowel in de diepere delen als tot vlak onder de waterlijn. In helder water ziet men heel gemakkelijk de gaten in de bodem waardoor sifonen naar buiten steken. Vaak bereiken de dieren aanzienlijke dichtheden; tot enkele tientallen per m² toe.

De Meerkoet is op Schouwen en Walcheren vooral wintergast. Op beide eilanden tezamen broeden ten hoogste enkele tientallen paren en dan vooral in ondiepe, met riet en biezen begroeide kreken en vijvers. 's Winters echter overwinteren op de diepe kreken en in verschillende inlagen enkele duizenden Meerkoeten. Van augustus tot december/januari nemen de aantallen geleidelijk toe; van januari tot april nemen de aantallen af. Vooral in maart of april gaat de afname, dus het wegtrekken, zeer snel.

Het voedsel van deze Meerkoeten, en ook van de enkele honderden Kuif- en Tafeleenden die hier eveneens overwinteren, zal voor een belangrijk deel uit brakwaterkoksels bestaan. Indertijd echter werden wij door de heer C. Lous te Westkapelle er op attent gemaakt, en inmiddels namen wij zelf ook op verscheidene andere plaatsen waar dat de Meerkoet zich ook vergrijpt aan Strandgapers. Deze worden, na te zijn opgedoken, aan de oever gebracht en hier verder geconsumeerd. Daartoe wordt de schelp kennelijk op die plaats aangevallen, waar hij al wat open staat, namelijk daar waar de dikke

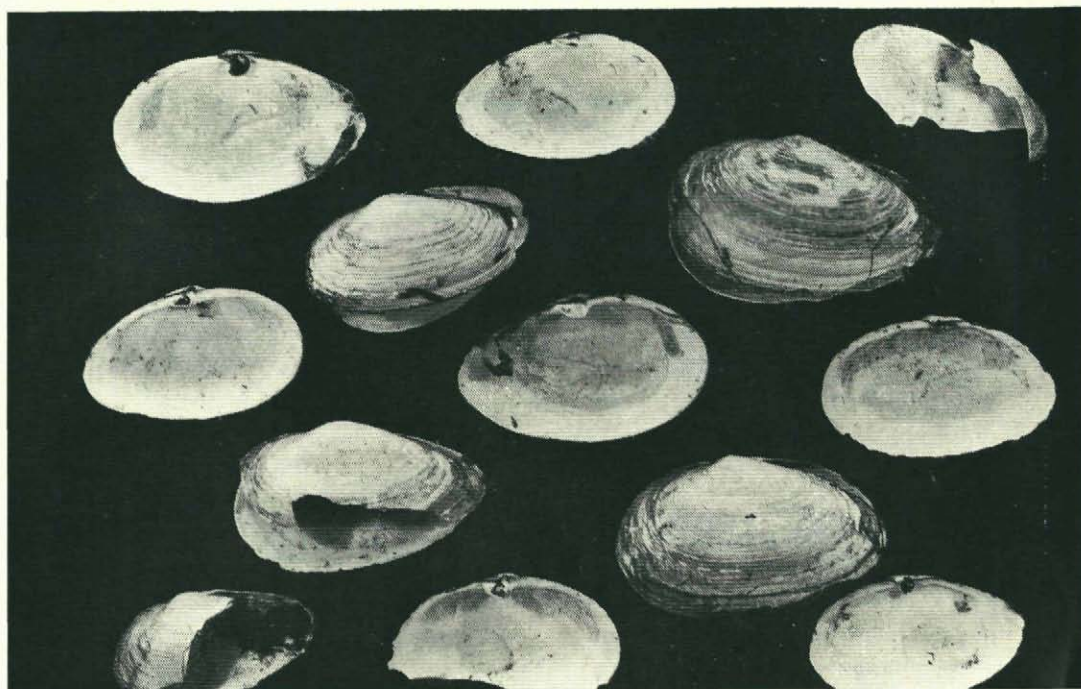

Fig. 1. *Strandgapers*, leeggepikt door *Meerkoeten*. *Natuurreservaat De Schelp-
hoek bij Serooskerke (Z.)*; 7 maart 1966. Foto P. van Boven.

sifonen naar buiten komen. Bij de schelp links boven op fig. 1 is dit het rechter einde. Wanneer de Meerkoeten nu enige tijd op de kreek verblijf houden, vinden we op geschikte plaatsen langs de oever een strook met leeggepikte Strandgapers, vrijwel alle met beschadigingen langs de onderrand en aan de achterzijde van de schelp. Op dezelfde wijze zagen wij inder tijd bij de Vlaardingse Vlietlanden Meerkoeten op zoetwatermossels (*Anodonta*) foerageren.

Op zich zelf kost het de Meerkoeten weinig moeite om Strandgapers te eten. Dat dit toch vrijwel nooit gebeurt is een gevolg van het verschillende biotoop dat Meerkoet en Strandgaper in ons land bewonen. De Strandgaper leeft normaliter in een waddenlandschap van geulen en platen met sterke stromingen en aanzien-

lijke golfslag. De Meerkoet is echter een vogel van rustige binnenwateren met weinig stroming en bij voorkeur ook weinig golfslag. Alleen in deze enkele Zeeuwse kreken komen beide soorten in hetzelfde milieu voor en dat is de reden dat de Meerkoeten hier dit ongebruikelijke voedsel eten.

Overigens is ons geen enkele andere vogel bekend, welke zo frequent als deze Meerkoeten Strandgapers eet. Dit komt omdat de Strandgapers op de buitendijkse slikken tot een halve meter diep en meer zitten ingegraven, vrijwel onbereikbaar voor elke vijand. Door toevallige omstandigheden zullen Strandgapers waarschijnlijk ook wel eens door Wulpen of Scholeksters verorberd kunnen worden, maar dat blijven uitzonderingen. Een factor in het voordeel van de Meerkoeten is misschien

nog dat de Strandgapers in de binnendijkse krekken niet zo diep in de zeer taaie klei kunnen boren als buitendijks het ge-

val zou zijn. Wij hebben daar echter geen gegevens over.

Summary: Soft clams (*Mya arenaria*) are living in some non-tidal brackish creeks in the province of Zeeland, Netherlands. These isolated populations are living here since respectively 1945 and 1953, when the creeks were cut off from the sea. Coots (*Fulica atra*) are frequently observed while foraging on these clams. The author does not know any other species of bird preying upon *Mya*.

De Jeker

P. L. MARQUET.

m.m.v. Z. Salverda.

(RIVON)

Inleiding en Historie

De Jeker ontspringt als een nietig stroompje in België, waar hij Geer of Jaer heet. De bronnen hebben hun oorsprong in het Luikse en wel in Hesbaye, nabij het gehucht Hannut, dat dicht bij het dorpje Lens-St. Servais ligt. De beek slingert zich voor het grootste deel (55 km) door België en wordt daar gevoed door verscheidene zijbeken, o.a. de Fausse Geer, de Mulle, de Liyrone, de Ezelsbeek en de Buth. Vóór het passeren van de Nederlandse grens bij Neerkanne is de Jeker dan ook aangewassen tot een behoorlijk riviertje (fig. 1). Voorheen liep hij voorbij de grens een viertal km door de gemeenten Oud Vroenhoven en St. Pieter tot de grens van de gemeente Maastricht (fig. 2). Binnen de versterkingen en de stadswallen van deze oude vestingstad splitste hij zich in drie takken, een zuidelijke (fig. 3), een noordelijke en een middentak (fig. 4), om na samenvloeiing bij het oude Pesthuis via een duiker onder het kanaal Luik - Maastricht in de Maas beneden het stadspark uit te monden (fig. 5). In het begin dezer eeuw is aan zijn loop om en in de stad Maastricht echter heel wat veranderd. De

zuidelijke tak werd daarbij verlegd tot tegen de stadswallen en de middentak langs de Grote en Kleine Looyerstraat kwam te vervallen (fig. 6).

Het is te betreuren dat hierbij enig oud en niet meer te vervangen stadsschoon moest worden opgeofferd, maar de werkzaamheden moesten uitgevoerd worden wilde men de „middeleeuwse” toestanden, waarbij veel overlast van overstromingen ondervonden werd, opheffen. De laatste overstroming dateert van 1905, enige jaren voor men de verbeteringen had aangebracht.

De gehele loop van de Jeker is gelegen in een smal dal dat gekenmerkt wordt door een begroeiing met populieren (Canada-bomen genoemd) op beide oevers.

Vroeger bevonden zich langs de gehele loop van de Jeker veel watermolens. Tegenwoordig worden er op het Belgische gedeelte nog 20 molens aangetroffen en op het Nederlandse deel nog 7.

In het begin dezer eeuw waren de volgende zeven Nederlandse molens nog alle in bedrijf:

1. De molen van Neckum, vermoedelijk gebouwd in 1869 en door Petrus Re-